

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

בלק

(חלק יח — שיחה ב)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ואחת לבריאה

LIKKUTEI SICHOT

Copyright © 2021

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY

770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213

(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718

editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

בלק ב

וכן הוא אומר⁶ ויך את מואב וימדדם בחבל. וקרקר כל בני שת זה המלך המשיח שנאמר⁷ בו ומשלו מים עד ים. והי' אדום ירשה זה דוד⁸. שנאמר⁹ ותהי' אדום¹⁰ לדוד לעבדים וגו'¹⁰. והי' ירשה שעיר אויביו¹¹ זה המלך המשיח שנאמר¹² ועלו מושיעים בהר ציון וגו'¹².

דער ס' היד איז דאָך אַ ספר פון הלכות – כדברי הרמב"ם בהקדמתו בסופה – (ניט פון דרשות אויף פסוקי התורה וכיו"ב), דאָרף מען פאַרשטיין: צו אַרויסברענגען די ראי' צו דער הלכה אַז „כל מי שאינו מאמין בו כו"ו איז ער „כופר בתורה ובמשה רבינו", וואָלט געווען גענוג ווען ער זאָגט בלויז „אף בפרשת בלעם¹³ נאמר ושם נבא במשיח (האחרון שעומד מבניו) שמושיע את

א. אין סוף הל' מלכים¹, וואו עס רעדט זיך וועגן מלך המשיח, זאָגט דער רמב"ם וז"ל: „וכל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לכיאתו לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו שהרי התורה העידה עליו שנאמר² ושב ה'א את שבותך כו"ו". דערנאָך איז ער ממשיך: „אף בפרשת בלעם נאמר ושם נבא בשני המשיחים במשיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל מיד צריהם, ובמשיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל [באחרונה³] ושם הוא אומר⁴ אראנו ולא עתה זה דוד אשר רנו ולא קרוב זה מלך המשיח. דרך כוכב מיעקב זה דוד. וקם שבט מישראל זה המלך⁵ המשיח. ומחץ פאתי מואב זה דוד.

(1) פרק יא ה"א.

(2) נצבים ל, ג.

(3) אבל בכת"י הרמב"ם ודפוסים שלא שלטה בהם בקורת הצנזור (רומי רמ. שונציא רנ. קושטא רסט. ווינציאה רפד. שי – ברגדיון). שיא (יושטיניאן)) „מיד בני עשו".

„נוסח מלא בלתי מצונזר של פרק זה (פי"א מהל' מלכים) ע"פ כת"י ודפוסים ישנים בצירוף מבוא ושינויי נוסחאות" נדפס בסוף הרמב"ם דהוצאת פרדס (ירושלים). ושם גם צילומים מכמה כת"י דפרק זה. לקמן בפנים ובהערות צויינו (בעיקר) השינויים הנוגעים לנדוד.

(4) פרשתו כד, יזיח.

(5) כ"ה בדפוסים וכמה כת"י הנ"ל (הערה 3)*. וי"ל בפשטות השינוי דבענין הא' כתב „זה מלך המשיח" ולאח"ז (שכבר ידוע) כתב „זה המלך המשיח" (ה"א הידיעה (מלפני זה)).

* ובדפוסים שלפנינו גם „וקם שבט מישראל" כתב „זה מלך המשיח", ורק בב' ענינים האחרונים כתב „זה המלך המשיח".

ובב' כת"י (אוקספורד 591. שטוקהולם – הובאו ברומב"ם הנ"ל הערה 3) בכל הלכה זו „זה מלך" ולאיד"ם, בב' כת"י אחרים עם (אוקספורד 568, 610) גם באשורנו ולא קרוב כתב „זה המלך המשיח".

(6) ש"ב ה, ב.

(7) זכרי' ט, י.

(8) בדפוסים רובו כת"י הנ"ל (הערה 3). „לדוד".

(9) ש"ב ש, ו.

(10) בכתוב „ארם". ושם פסוק יד „ויהי כל אדום עבדים לדוד". ועד"ז בדה"א יח, יג. ובכת"י שטוקהאלם, „עבדים לדוד". ולפ"ז כנראה הכוונה לפסוק יד.

(10*) ברוב כת"י ליתא „וגו". וגם מזה משמע קצת שהכוונה לפסוק יד שבש"ב שם, שהמשך הכתוב אין שייך לכאן. משא"כ בפסוק ח שם שממשיך „נושאי המנחה".

(11) בדפוסים שלפנינו „והי' ירשה וגו". אבל כ"ה בדפוסים וכת"י הנ"ל (הערה 3).

(12) עובדי' א, כא.

(12*) ברוב הכת"י הנ"ל נעתק גם המשך הכתוב „לשפט את הר עשו", ובכת"י (אוקספורד 610) נוסף גם „והיתה גר".

(13) וכלשונו בפייה"מ פרק חלק יסוד הי"ב ומי שהסתפק בו כו' כפר בתורה שיעד בו בתורה בפירוש בפרשת בלעם ופרשת אתם נצבים (ועד"ז הוא בתרגום הר"י קאפאח).

דעם עצם הענין פון משיח, י"ל ווייל אין דעם פסוק, "ושב ה"א את שבותך" שטייט ניט¹⁶ אַז דאָס וועט זיין דורך משיח¹⁷, דעריבער ברענגט ער אויך אַ רא"י פון המפורש בתורה אַז נבא אויף מלך המשיח. אַבער וואָס איז נוגע צו די ראיות (מן התורה) אויף ביאת המשיח אַז "שם נבא" ניט נאָר וועגן "משיח האה-רון", נאָר אויך וועגן דוד¹⁸, "משיח הרא-שון"; ובפרט נאָך מיט אַן אריכות צו מפרש זיין אַלע פרטי הלשונות אין די פסוקים, וועלכע פון זיי מיינען דעם מלך דוד און וועלכע דעם מלך המשיח¹⁸?

(16) אבל להעיר שלשון הרמב"ם הוא, העידה ג"ו¹⁷.

(17) להעיר מפרש"י סנהדרין (צט, א) ד"ה "אין להם משיח לישראל, אלא הקב"ה ימלוך בעצמו ויגאלם לבדו". וראה פו"ת חת"ס יו"ד בסופו (סי' שנו). ושם: והאומר כדעת רבי הלל (שאין משיח לישראל אלא הקב"ה יגאלם) הרי הוא כופר בכלל התורה.

(18) ופשיטא שאין לומר שזהו המדרש היחידי שמצא הרמב"ם שמפרש הכתובים האלו על מלך המשיח, ולכן הביאו כצורתו (חצי הכתוב הראשון על דוד וכו') – כי א פשוט שאעפ"כ אין דרך הרמב"ם להעתיק כל פרטי הדברים שבמדרש, כ"א זה שנוגע לנדוד, ב) מצינו במדרשי חז"ל שגם חלק הראשון, "דרך כוכב מיעקב" מפרשו במשיח (ראה ירושלמי תענית פ"ד ה"ה. דב"ר פ"א, כ. וראה ת"א ותבי"ע עה"פ. ועד"ז מפרש הרמב"ן עה"פ כל הכתובים על משיח. וראה דבריו בספר הגאולה (ע' רסו – בהוצאת שעוועל) מה שהשיג על הרב"ע בפרשתנו שפירשו על דוד) – וראה לח"מ לרמב"ם שם: ואולי הם מדרשים חלוקים – ג) ועוד ועיקר: הרמב"ם כאן אינו בא להביא ראיות ממדרשי חז"ל, "שכל הספרים מלאים בדבר זה" (יותר מ"בדברי הנביאים" – לשון הרמב"ם שם ה"ב), כ"א מהמפורש בתורה ופשטות הכתובים.

ישראל [באחרונה], און מ'וואָלט שוין אַליין געוואוסט, אַז ער רעדט וועגן די פסוקים פון דער נבואה וואָס איר אָנהויב איז "... אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים"¹⁴ –

פאַרוואָס איז ער מאריך אין די פרטי הראיות אַז אין די כתובים רעדט זיך וועגן, "שני המשיחים" און אויף וועמען יעדער חלק פון פסוק איז מרמז וכו'?

אפילו אויב מען וויל אויסטייטשן בפ"י רוש וועלכע פסוקים מען מיינט, וואָלט דאָך געווען גענוג ווען מען בריינגט נאָר (די התחלה וסיום) – אַז דאָס איז געזאָגט געוואָרן אין די פסוקים, "אראנו ולא עתה וגו' והי' ירשה שעיר אויביו גו"¹⁵.

ב. פון דעם וואָס דער רמב"ם איז מו-סיף די רא"י, "אף בפרשת בלעם נאמר", כאָטש ער האָט שוין פריער געבראַכט די רא"י אויף דעם עצם ענין, "שהרי התורה העידה עליו שנאמר ושב ה"א את שבותך", איז משמע (און ווי ס'איז פאַרשטאַנדיק פון פשטות לשונו) אַז די פסוקים פון, "פרשת בלעם" בריינגט דער רמב"ם בעיקר ניט (נאָר) אַלס רא"י אויף עצם ביאת המשיח, דעם אויסלייזן אידן פון גלות, נאָר (אויך) אַז "נבא בשני המשיחים במשיח הראשון שהוא דוד כו' ובמשיח האחרון שעומד מבניו". וואָס דערפאַר איז ער מפרט ומפרש די פסוקים, ווי אַזוי עס איז מוכח אַז "נבא בשני המשיחים".

אַבער הא גופא צריך ביאור:

בשלמא דאָס וואָס ער איז מוסיף די רא"י פון די פסוקים שבפרשת בלעם אויף

(* ע"ד לשון הרמב"ם הוא בבחי' פרשתנו עה"פ, על דרך המדרש. ועד"ז הוא במדרש הגדול עה"פ. וברמב"ן בספר הגאולה שם (מבלי הראיות של הכתובים). ועד"ז קצת במדרש אגדה (באבער) עה"פ. וראה רלב"ג עה"פ.

(14) כד, יד.

(15) ראה ארת. תימן פ"ג קרוב לסופו (מהדורת קאפח): כמו שהבטיחנו ה' בתורה באמרו אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב וכו' והי' אדום ירשה.

וואָס שטייט אין דער תורה; ומזה, אַז דער וואָס „אינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו“ איז „לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו“ –

היינט וואָס איז דאָ נוגע אַז „נבא בשני המשיחים“, אויך „במשיח הראשון שהוא דוד“, ובפרט נאָך צו מפרש זיין די (פיר) דאָפעלטע לשונות פון די פסוקים, אַז מיט די ערשטע ווערט געמיינט דער משיח ראשון און די צווייטע – משיח האחרון?

ד. בהמשך לזה זאָגט דער רמב"ם, אָבער אין אַ באַזונדער הלכה: „אף בערי מקלט הוא אומר²¹ אם ירחיב ה' אלקיך את גבולך ויספת לך עוד שלש ערים וגו' ומעולם לא הי' דבר זה ולא צוה הקב"ה לתוהו“.

ס'איז ידוע אַז אויך די חלוקת ההלכות אין רמב"ם איז בדיוק – דאָרף מען פאָר-שטיין: פאָרוואָס בריינגט דער רמב"ם די ראי' אין אַ הלכה בפ"ע און ניט אין דער פריערדיקער הלכה צוזאָמען מיט די אַנ-דערע צוויי ראיות מן התורה? און אויב ס'איז מתאים אַז יעדע ראי' זאָל שטיין אין אַ באַזונדער הלכה, האָט ער אויך די ראי' פון פרשת בלעם געדאָרפט זאָגן אין אַ באַזונדער הלכה^{21*}.

אויך: פאָרוואָס איז ער מדייק צו מציין זיין דעם מקור פון פסוק, און בפרט מיטן לשון „אף בערי מקלט הוא אומר“ און ניט „(אף) בפרשת שופטים²²“, ע"ד ווי ער זאָגט פריער „בפרשת בלעם“?

ג. לכאורה י"ל, אַז דער טעם וואָס דער רמב"ם בריינגט די ראי' אויך אויף דעם אַז „נבא בשני המשיחים“, אויך וועגן „משיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל כו" – דלכאורה, וואָס איז נוגע צו דער אמונה אין ביאת המשיח אַז אויך דוד ווערט אָנגערופן משיח פונקט ווי מלך המשיח, ביז אַז אויף זיי ביידן זאָגט מען „בשני המשיחים“ (מיט אַ ה"א הידיעה) –

איז ווייל דאָס איז נוגע ומחזק די אמונה אין ביאת המשיח: וויסנדיק אַז דער ענין פון „משיח“ איז ניט קיין נייע זאָך, ווייל ס'איז שוין געווען דער „משיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל מיד צריהם“, גיט דאָס צו אַ תוקף אין דער אמונה אַז אויך לעתיד וועט קומען משיח שמושיע את ישראל

(ע"ד ווי די הוכחה פון חז"ל¹⁹ אויף תחיית המתים: „דלא הוּו חיי דהוי חיי לא כ"ש“);

אָדער באופן אחר, ווי מפרשים²⁰ זיי נען מסביר: וויבאלד אַז „שני המשיחים“ זיינען געזאָגט געוואָרן אין דער זעלבער נבואה, איז פונקט ווי עס איז מקויים דער חלק הנבואה בנוגע דעם „משיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל מיד צריהם“; אַזוי וועט זיכער מקויים ווערן די נבואה וועגן משיח „האחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל [באחרונה]“.

עס איז אָבער מובן, אַז ס'איז שווער צו לערנען אַז דאָס איז דער גאַנצער טעם: וואָרום מיט די פסוקים איז דער רמב"ם (כפשטות לשונו) ניט אויסן צו ברענגען אַ ראי' און הוכחה אַז מלך המשיח וועט זיכער קומען, נאָר אַז זיין קומען איז אַ זאָך

(21) שופטים יט, ט.ט.

(21*) וראה לקו"ש שנסמן לקמן הערה 67. לקו"ש חל"ד ע' 114 ואילך.

(22) שהרי בנוגע לערי מקלט ישנה עוד פרשה לפני"ז (מסעי לה, ט ואילך. וראה גם פ' ואתחנן ד, מא ואילך), שמהלשון „בערי מקלט נאמר“ אינו ברור מקומו בתורה (גם אם הי' נאמר „בפרשת ערי מקלט“).

(19) סנהדרין זב, א.

(20) קרית ספר לרמב"ם הל' מלכים שם. – ע"ד

סיום מס' מכות.

נוגע דאָ און אין וואָס איז דוקא (נאָר)
דוד אָנגערופן „משיח“?

[וואָרום כשם ווי דוד איז נמשח גע-
וואָרן בשמן המשחה (בקרן²⁴) און ווערט
אָנגערופן משיח ²⁵, אזוי אויך, לפנ"ז,
איז שאול נמשח געוואָרן²⁶ (בפך²⁴) און
אויך ער ווערט אָנגערופן „משיח ה'“²⁷]

אויב אויסטיילן צוויי מושיעי ישראל
(בראשונה ובאחרונה), וואָלט לכאורה
מער מתאים געווען משה רבינו אַלס גואל
ראשון און משיח אַלס גואל אחרון²⁸.

ביידע האָבן מושיע געווען מגלות,
משא"כ – דוד.

ולהעיר אַז אויך בנוגע מדרגתם בנ-
בואה זאָגט דער רמב"ם אַז משיח איז
גדול מכל הנביאים²⁹ אָדער ווי ער זאָגט

יתורץ לכאור' ג"ז שהביא הרא"י מערי מקלט בהלכה
בפ"ע, כי זוהי ראי' נוספת מסברא, ומעולם לא הי'
דבר זה ולא צוה הקב"ה לתוהו", ואינו שייך ל, כופר
. . בתורה ובמשה רבינו. וגם מובן מה שכתב „בערי
מקלט הוא אומר" ולא „בפרשת שופטים נאמר"
וכיו"ב, להדגיש שאי"ז שייך לכופר בתורה כו'.
אבל מובן שג"ז דוחק ואכ"מ. וראה לקמן בפנים
סי"א.

24 מגילה יד, א.

25 ש"ב יט, כב. וראה שם כג, א.

26 ש"א יוד, א. וכ' זה הביא הרמב"ם (הל' מלכים
פ"א ה"ז) לענין משיחת מלך. וראה מגילה שם.

27 ש"א כד, ו. י. כו, ט. יא. טז. כג. ש"ב א, יד.
טז. יט, כב.

28 להעיר משמור"פ פ"ד, ז. זח"א רנג, א. שער
הפסוקים פ' ויחי.

29 באגרת תימן רפ"ד (תרגום הר"י קאפח):
שהמשיח נביא גדול מאד גדול מכל הנביאים אחרי
משה רבינו . . מעלותו הרי היא הרמה בדרגות
הנביאים והנכבדת אחרי משה רבינו.

אם אמר משה אמרו מפי עצמו הרי זה כופר בתורה,
אף שבוה גם מכחיש נבואתו של משה רבינו, שהוא א'
מהשלשה הנק' אפיקורסין (שברמב"ם לפנ"ז), ומשמע
תלוי במה בא להכחיש, אף שהכופר בתורה בדרך
ממילא מכחיש נבואתו של משה, לא נקרא עי"ז
אפיקורוס. ועצ"ע.

ה. אויך דאָרפ'ן פאַרשטיין דעם דיוק
הלשון²³, „בשני המשיחים" וואָס איז דאָס

23 עוד יש לדייק בלשון הרמב"ם: א) „בפרשת
בלעם", והרי אין דרכו לציין המקור, וכמו שלא
כתב בהפסוק שהקדים ושב ה"א, „שהרי נאמר
בפרשת אתם נצבים", ב) הלשון „ורשם נבא" למאי
נפק"מ (ודוחק גדול לומר, כיון שמקדים „פרשת
בלעם" צריך לבאר ד, שם נבא").

לכאורה י"ל שהוסיף „ורשם נבא", כהתאם
למש"כ לפנ"ז „כופר . . בתורה ובמשה רבינו", עי'
ש, כופר . . בתורה כ', „שהרי התורה העידה עליו
כו", ועי' ש, כופר „במשה רבינו" כ', אף בפרשת
בלעם נאמר ורשם נבא" ולא „ראף בלעם נבא"
(כבקרית ספר לרמב"ם שם) וכוונתו לנבואת משה
(וכן משמע בפיה"מ אבות (פ"ד מ"ד), וכן דוד כו'
ושיעדו הש"י לנו עי' משה רבינו והוא הכוכב אשר
דרך מיעקב כמו שביארו רז"ל". ולהעיר משל"ה
(פרשתנו שש, ב) בפ"י הגמ' (ב"ב יד, ב), „משה כתב
ספרו ופרשת בלעם". ולהעיר משרת חת"ס יו"ד שם,
היינו שכופר בתורה ובנבואת משה (ונק' אפיקורוס
וכופר) אף שגם תורה היא ככלל נבואת משה**
(ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ח***). ועפ"ז

(* לכאורה י"ל באור"א (ועפ"ז מובן הצורך להוסיף
ראי' זו „אף בפרשת בלעם" על מש"כ לפנ"ז „שהרי
התורה העידה עליו" – דפ' נצבים), שבוה מוכיח
שמוכח להתקיים, כי ההבטחה של תורה יתכן שלא
תתקיים שמא יגרום החטא (ברכות ד, א) משא"כ
נבואה שהנבואה לטובה אפילו על נטאי אינו חזר
(רמב"ם הל' יסוה"ת פ"י ה"ז) – ראה גור"א וישלח לב,
ח (ובגבורת ה' פ"ז).

אבל נוסף עי"ז שכבר נת"ל (בפנים ט"ג) שהרמב"ם
כאן לא בא להוכיח אמיתות הענין שבוודאי יהי', כ"א
איך שהוא כופר בתורה ובמשה רבינו, ואי"כ אין נוגע
הענין דנבואה – הרי החילוק בין ההבטחה דאפשר
שתתבטל שמא יגרום החטא לנבואה לטובה כו', מפרש
הרמב"ם בהקדמתו פ"הי"מ שהיינו החילוק במה שבין
ה' לנביא עצמו (שבוה אפ"ל שיגרום החטא) לזה
שיאמר ה' להבטיח לנביא טובה בסתם, שבוה א"א
שלא תתקיים ההבטחה,

ואי"כ מובן שג"ז „שהתורה העידה עליו" בודאי
תתקיים. ועצ"ע. – וראה לקו"ש שופטים שם ט"ג
ובהערות שם.

** ראה פ"הי"מ פ' חלק יסוד השביעי ויסוד
השמיני. ולהעיר מלשון הרמב"ם הל' יסוה"ת פ"ח ה"ג.
שם פ"ט סה"א. ה"ד. ה"ה. נתבאר בארוכה בלקו"ש
ח"ט ע' 177 ואילך.

*** ברמב"ם שם: „האומר שאין תורה מעם ה' כו'

מוסיפין עליהן ולא גורעין מהן [וכלל³³ המוסיף או גורע או שגילה פנים בתורה והוציא הדברים של מצותן מפשרות, הרי זה ודאי בדאי ורשע ואפיקורוס].

פון דעם וואָס אין המשך ההלכה וועגן מלך המשיח איז דער רמב"ם מסיים „ועיקר . . . שהתורה הזאת חוקי ומשפטי לעולם כו" איז לכאורה משמע, אַז ווען איינער זאָגט אַז משיח וועט דאַרפן מאַכן „אותות או מופתים" אָדער „מחדש (זיין) דברים בעולם" איז ער דערמיט מוסיף או גורע בתורה, היפך הענין אַז אין מוסיפין עליהן כו'. מ'דאַרף אָבער פאַרשטיין: וואָס איז דער קשר פון די ביידע ענינים?³⁴

נאָכמער: בנוגע אַ נביא זאָגט דער רמב"ם³⁵ אַז כל נביא שיעמוד לנו ויאמר שה' שלחו אינו צריך לעשות אות כאחד מאותות משה רבינו או כאותות אליהו ואלישע שיש בהם שינוי מנהגו של עולם אלא האות שלו שיאמר דברים העתידיים להיות בעולם ויאמנו דבריו שנאמר כו". זעט מען אַז כאָטש אויך דאַרטן איז ער שולל אַן „אות" . . . שיש בהם שינוי מנהגו של עולם, פונדעסטוועגן פירט ער דאַרטן ניט אויס (ווי בנדו"ד) „שהתורה הזאת חוקי ומשפטי לעולם"; ולאידך זאָגט ער דאַרט אַז ער דאַרף ווייזן אַן אות: „שיאמר דברים העתידיים".

(33) כ"ה בדפוסים וכת"י הנ"ל (הערה 3) ונשמט בדפוסים שלפנינו.

(34) סיום הלשון שבההלכה שנשמט ע"י הצנזור וכל המוסיף כו' רשע ואפיקורס – כנראה הכוונה לאותו האיש. ועפ"ז מובן המשך הלשון בהלכה שלאחר"י ראה בהנשמן בהערה 36. אבל לפי"ז – למה הוצרך לומר גם, ועיקר הדברים . . . שהתורה כו' מהן".

(35) ה"ל יסודי התורה רפ"י.

אין ספר היד³⁰ „ונביא גדול הוא קרוב למשה רבינו" משא"כ – דוד³¹.

1. וועט מען דאָס פאַרשטיין דורך מס' ביר זיין כמה דיוקים אין די צוויי וויי-טערדיקע הלכות אין ה' מלכים דאָרט. אין הלכה ג' זאָגט דער רמב"ם: ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחי' מתים וכיוצא בדברים אלו³² אין הדבר כך שהרי רבי עקיבא כו' (ווי ער ברענגט דאָרטן די ראי' פון בן כוזיבא, און פירט אויס) ולא שאלו ממנו חכמים לא אות ולא מופת ועיקר הדברים ככה הן שהתורה הזאת חוקי ומשפטי^{32*} לעולם ולעולמי עולמים ואין

(30) ה' תשובה פ"ט ה"ב.

(31) ראה מגילה שם ברש"י שהוא נביא וכן סוטה מת, רע"ב. וקשה מזח"ב קנד, א (וראה ניצוצי זוהר שם). וראה ש' רה"ק בתחלתו. ובכ"מ דוד ושלמה (תהלים ומשלי – כתובים – דלא כסוטה שם) – מל' רה"ק ולא נבואה נ"ה. ואכ"מ. במו"נ ח"ב פמ"ה (המעלה השני) כתב: דוד ושלמה ודניאל הם מן הסוג הזה ואינם מסוג ישעי' וירמי' . . . דומיהם לפי שאלו . . . לא דברו . . . כ"א ברוה"ק.

בפיה"מ אבות (פ"ד מ"ד) „וכן בדוד כו' והוא נביא" (ולהעיר דשם בא בהמשך „ויש לך ללמוד ממה רבינו כו") אבל בפשטות משם אין ראי' כי אינו מדבר במדרי' ומעלות הנבואה, כ"א ע"ז ענוה כו' ואינו נוגע החילוקי מדריגות דנבואה ורוה"ק.

בשמונה פרקים (פ"ז): וכן דוד המלך ע"ה נביא אמר כו'. ושם בא לבאר מארז"ל „אין הנבואה* שורה אלא על חכם גבור ועשיר . . . ואין מתנאי הנביא שיהיו אצלו כל המעלות" ומביא דוגמא משלמה דוד, אליהו שמואל יעקב.

(32) בדפוסים וכת"י רמב"ם הנ"ל (הערה 3) „שהטפשים אומרים".

(32*) בכמה כת"י (הובאו ברמב"ם הנ"ל הערה 3): אין חוקי ומשפטי משתנים (משתנות).

בגמ' שבת (צב, א) „אין השכינה שורה". ובנדרים (לז, א) „אין הקב"ה משרה שכניתו".

(* כ"ה בפיה"מ שלפנינו ובתרגום הר"י קאפוח.

דלכאורה, לפי סדר הזמנים, ווי דער רמב"ם זאָגט אין אָנהויב פון ה'ל' מלכים „שלש מצות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ למנות להם מלך כו' ולהכירת זרעו של עמלק כו' ולבנות בית הבחירה” – האָט ער די הלכות מלכים געדאַרפט שטעלן בספרו אַ סך פריער?³⁹

וי"ל, מיט דעם וואָס דער רמב"ם שטעלט דאָס אין סיום ספרו היד – דער ספר פון „הלכות” – איז ער דערמיט מדגיש אַז די שלמות פון (קיום ה)תורה וההלכה ווערט בשעת עס איז דאָ (דער ענין ה)מלכים⁴⁰. און ווי דאָס

הרמב"ם בסופה בההלכות דספר שופטים והלכות מלכים – ראה רמב"ם ספר המדע (ירושלים תשכ"ד). וש"נ.

39) בהקדמת הרדב"ז לספר שופטים „לפי שדיניו הלכתא למשיחא”. אבל צ"ע, כ"י: א) כמה הלכות לכאורה אינן הלכתא למשיחא (ראה דוגמא: פ"א ה"ח ואילך שלכא' אינן שייכות לאחרי ביאת המשיח) ב) מטעם זה גם ספר הח' והט' (ספר עבודה וקרבת) היו צ"ל ב(קירוב עכ"פ ל)סיום ספרו. [ובנוגע לקרבתו הי' אפ"ל בדוחק, כי לדעת הרמב"ם (הל' ביהב"ח פ"ו הט"ו. וראה שם פ"ב ה"ד) „מקריבין הקרבת כולן אע"פ שאין שם בית בנוי”. אבל בנוגע לביהמ"ק וכל השייך לזה אין לתרץ כן (ע"פ ב"ר ספס"ד. ראה מנ"ח מצוה צה). כי הרמב"ם כתב בהל' מלכים כאן (כריש הפרק ובסופו) דמש"ח בונה מקדש (וראה הקדמתו לפיה"מ בנוגע למס' מדות. הל' ביהב"ח פ"א ה"ד). וידועה השקו"ט בזה. ואכ"מ].

ואולי י"ל: הרמב"ם בתחלת ספר היד (ב,מנין המצות על סדר הלכות הרמב"ם) כתב „ספר ארבעה עשר: אכלול בו מצות שהם מסורין לסנהדרין כו' ודין המלך ומלחמותיו”, ומכיון שהל' מלכים הן „דין המלך כו'” – מצות היחיד, לכן כתבו בסוף ספרו (אף שכמה הלכות שייכות לכ"א מיישראל (ראה הל' מלכים פ"ה ה"ז ואילך)).

40) להעיר מסהמ"צ להרמב"ם מ"ע קעג (בתרגום ר' שלמה אבן איוב הובא בהוצאת הר"ח העלירי): שצונו למנות עלינו מלך מיישראל שיעמיד אמונתנו. (אבל ראה תרגומו (העלירי) ובסמה"צ לפנינו והוצאת הר"ח קאפח). ובהל' מלכים ספ"ד „ותהי' מגמתו ומחשבתו להרים דת האמת כו'”.

ז. אין דער הלכה שלאח"ז אין ה'ל' מלכים איז דער רמב"ם ממש"ך: ואם³⁶ יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו כפי תורה שבכתב ושבעל פה ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה וילחם מלחמות ה' הרי זה בחזקת שהוא משיח אם עשה והצליח (ונצח כל האומות שסביביו³⁷) ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל הרי זה משיח בודאי ויתקן³⁷ את העולם כו'.

דאַרף מען פאַרשטיין: פאַרוואָס דער-מאַנט ניט דער רמב"ם דאָ (און אויך ניט אין דעם גאַנצן פרק) די מעלות הגדולות מיט וועלכע מ'איז מתאר דעם מלך המשיח³⁹, און ווי דער רמב"ם אַליין זאָגט במקום אחר אין ספר היד³⁰: „בעל חכמה יהי' יותר משלמה ונביא גדול הוא קרוב למשה רבינו” (וכנ"ל סוס"ה).

ח. דער ביאור בכל זה יש לומר, בהק"ד דים וואָס דער רמב"ם האָט אַריינגע-שטעלט ה'ל' מלכים (ומלחמותיהם³⁸, או ומלחמות^{38*}) בסיום וסוף ספרו היד –

36) ביאור הלכה זו ברמב"ם – ראה לקו"ש ח"ח ע' 358, כ' 361 בהערות.

37) כ"ה בדפוסים שלפנינו. אבל בכת"י ודפוסים הנ"ל (בהערה 3) בא כאן קטע שנשמט „ואם לא הצליח כו'”, והתיבות „ויתקן את העולם כו'” הן באמצע דבריו שם, „וכל הדברים האלו (של ישוע הנוצרי) ושל זה הישמעאלי . . אינן אלא ליישר דרך למלך המשיח ולתקן את העולם כולו כו'”. וראה שם בסיום לשונו. וראה לקמן בפנים סעיף טז. 38) זהו השם המלא – כבהקדמת הרמב"ם (ב,מנין המצות על סדר הלכות הרמב"ם) ובהכותרת בספר שופטים והל' מלכים.

38*) כ"ה בדפוס רומי הנ"ל. ווינציאה רפד. שי. בהכותרת דספר שופטים והל' מלכים*. ובכת"י התימנים שם. וכן הוא שם (ובכמה כת"י) בהקדמת

* אַבל בהקדמת הרמב"ם בסופה (בסידור ההלכות דספר שופטים וכן בהלכות מלכים) בכל דפוסים הנ"ל „ומלחמותיהם” („ומלחמותיהן”).

אויך וואָס עס איז ענינו גדרו ופעולתו און אופן התגלותו, ובמילא – אין וואָס עס באַשטייט דער (חיוב) להאמין בו.

און דאָס מיינט דער רמב"ם בתחלת הפרק: „המלך המשיח עתיד לעמוד ולה-חזיר מלכות דוד“⁴⁶ ליושנה לממשלה⁴⁷ הראשונה ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל וחוזרין כל המשפטים בימיו כש-היו מקודם מקריבין קרבנות ועושין שמיי-טין ויובלות ככל מצותה⁴⁸ האמורה בתורה:

דאָס איז ניט (נאָר) אַ סיפור דברים וואָס משיח וועט טאָן, און וואָס ס'וועט זיין בימיו, נאָר דאָס איז אַ הלכה: דער גדר פון משיח'ן איז וואָס ער איז מחזיר „מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה“ (ניט ער גייט אויפֿטאָן אַ נייעם ענין), וואָס בפועל קומט דאָס אַרויס אין דעם וואָס „ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל“ (ובמילא קומט מען צו דער מטרה און מכוון פון ביאת המשיח), „וחז-רין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם מקריבין קרבנות ועושין שמייטין ויובלות ככל מצותה האמורה בתורה.“ וואָס דאָס איז פֿאַרבונדן מיט קבוץ נדחי ישראל ווען כל ישראל יושבים על אדמתם⁴⁹.

איז אויך פֿאַרשטאַנדיק בפשטות, אַז די שלימות הקיום פון אַלע מצות והלכות התורה איז בשעת ס'איז דאָ אַ מלך על כל ישראל, וואָס על ידו ווערט דורכגעפירט די מצוה פון מלחמות השם⁴¹ (להכרית זרעו של עמלק) און די מצוה „לבנות בית הבחירה“, וואָס נאָר דעמאָלט איז שייך דער קיום פון אַלע הלכות ומצות התורה.

בפועל האָט זיך דאָס אויפֿגעטאָן ע"י דוד המלך, וואָס ער איז געווען מלך⁴² על כל ישראל (ישראל ויהודה). ער האָט כובש געווען א"י, גמר ושלמות פון מלחמות (וה' הניח לו מסביב מכל אוי-ביו⁴³); ועל ידו האָט זיך אָנגעפֿאַנגען (די הכנות⁴⁴ עכ"פ פון) בנין ביהמ"ק בירוש-לים (ויאמר דוד זה הוא בית ה' גו'⁴⁵). ובמילא האָט געקענט זיין דער קיום התורה והמצוה בשלימות.

ט. די הלכות פון משיח'ן האָט דער רמב"ם אַריינגעשטעלט (בסיום ספרו היד ו) בסוף הל' מלכים ומלחמותיהם⁴⁵, וואָרום דאָס איז גדרו וענינו של משיח ע"פ הלכה:

דער רמב"ם איז מפרש אין פרק יא פון הלכות מלכים ניט בלויז די זאך פון ביאת המשיח און דעם חיוב להאמין בו, נאָר

46 כ"ה בדפוסים שלפנינו. ובכת"י ודפוסים

הנ"ל (בהערה 3) „בית דוד“.

47 בכת"י הנ"ל ודפוס רומי וקושטא הנ"ל „הממשלה“. ושם ברמב"ם הנ"ל (הערה 3) מכת"י: בממשלה, ממשלה.

48 צ"ע „מצוה“ – ל' יחיד. וברוב כת"י ברמב"ם הנ"ל (הערה 3) „מצותן (מצותם) האמורות (האמורה)“.

49 ראה קרית ספר לרמב"ם שם [ושם הביא הכתוב הנאמר ביובל, אבל מוכח מכאן דהרמב"ם ס"ל דגם שמייטין, ככל מצוה האמורה בתורה] תלוי ב„מקבץ נדחי ישראל“. וראה רמב"ם הל' שמייטה ויובל ספ"ב. וכידועה השקו"ט בזה. ואכ"מ.]

והנה לפ"ז „מקריבין קרבנות ועושין שמייטין

41 ראה רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ח. ספ"ד שם.

42 ראה רמב"ם שם פ"א ה"ז: כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות והרי המלכות כו'. שם ה"ט.

43 ש"ב ז, א. הובא ברמב"ם ריש הל' מלכים ה"ב.

44 דה"א כח"כט.

45 שם כב, א. הביאו הרמב"ם ריש הל' ביהב"ח ה"ג. וראה סוטה ט, סע"א. וראה סמ"ג מ"ע סג: זמן מצוה זו של בנין ביהב"ח לא הגיעה עד ימי דוד. וראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 301 ואילך.

45* להעיר דבהכותרת לפרקים יא ויב דהל' מלכים בדפוס וינציאה רפד. ש – „הלכות מלכים ומלחמות ומלך המשיח“.

אז ער וועט קומען בכדי צו אויסלייזן די אידן פון גלות, נאָר „מאמין בו“ אז ער איז מחזיר „מלכות דוד ליושנה . . וחזון רין כל המשפטים“⁵⁰.

י"ד. אויף דעם ברענגט דער רמב"ם די ראי, פון וואָנעט ווייס מען אז משיח וועט קומען און בריינגען לשלימות התורה, „להחזיר מלכות דוד ליושנה כו' וחזרון כל המשפטים“ – „שהרי התורה העידה עליו“. וואָס אין די ראיות זיינען דאָ צוויי פרטים: שנאמר ושב ה"א . . וקבצך גו' – פון דעם ווייס מען אז עס וועט זיין קבוץ נדחי ישראל, וואָס דאָס איז דער מצב וואָס גיט די מעגלעכקייט אז עס זאָל זיין „מלכות דוד . . כל המשפטים“⁵¹, דער קיום פון הלכות ומצות התורה וואָס איז בטל געוואָרן דורך גלות ישראל.

„אף בפרשת בלעם נאמר ושמ נבא בשני המשיחים במשיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל מצד צריהם ובמשיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל (באחרונה)“: פון דעם ווייס מען אז דאָס וואָס וועט זיין ע"י משיח, און ענינו של משיח, איז „להחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה“ – ער איז דער „משיח האחרון“ פון דעם הרא-

50) ועפ"י יומתק מש"כ הרמב"ם בפיה"מ פ' חלק בסוף עיקר הי"ב, ומכלל יסוד זה (דביאת המשיח) שאין מלך לישראל אלא מבית דוד ומזרע שלמה בלבד וכל החולק על המשפחה הזאת כפר בשם הש"י ובדברי נביאיו. ובראש אמנה (לר"י אברבנאל) פ"א (שהעתיק הי"ג עיקרים מהעתיקת ה'י' שמואל תיכון . . ראוי שנסמך עלי' כו' כלשונו שם רפ"א) הלשון „וכל החולק על מלכות זאת המשפחה“.

51) ראה ש"ת חיים שאל ח"א סי' צז: פירוש שיהי' מלך על כל ישראל ויהודה כמו שאמר הכתוב ומלך אחד יהי' לכולם . . וכל זה כלל הרמב"ם באומרו מלכות בית דוד ליושנה.

ד. ה. די אַלע ענינים וואָס האָבן גע- פעלט אין קיום תומ"צ מצד דעם וואָס עס האָט געפעלט אין שלמות כל ישראל וביהמ"ק – וואָס דאָס איז כללות ענין הגלות – ווערט נשלם דורך משיח'ן. און אין דעם באַשטייט וואָס משיח איז מחזיר „מלכות דוד ליושנה כו' וחזרון כל המשפטים“ – ער ברענגט צוריק די שלמות הלכות ומצות התורה.

[ו"י! אז ס'איז אויך אַ נפק"מ להלכה בפועל, לגבי דער אמונה בו (און אין וואָס עס דאַרף זיין דער מחכה לביאתו): וויבאַלד אַז דאָס איז דער גדר פון משיח'ן, דאַרף די אמונה זיין ניט בלויז

וויבולות"ם הם תוצאה מב' הענינים שכ' לפניו: „ובונה המקדש (ובמילא „מקריבין קרבנות“) ומקבץ נדחי ישראל“ (ובמילא „עושיין שמיטין ויובלות כו'“).

ואולי מש"כ „חזורים כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם“ הוא מענין הא' שכתב „להחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה“. אבל צ"ע השייכות, שהרי לכאורה הכוונה ב„כל המשפטים“ היינו התלויים בסנהדרין* – ד' מיתות ועוד (ראה סנהדרין נא, ב. ובפרש"י שם ד"ה הלכתא) שחזרין בביאת המשיח (ישעי' א, כו). אבל ראה רב"ז הל' סנהדרין פ"ד הי"ב „שהוא (משיח) יסמוך ב"ד הגדול***. ולהעיר מרמב"ם שם פ"ב ה"ה „מלכי בית דוד כו' יושבין ודנים הם את העם“. ולהעיר מקרית ספר הל' מלכים שם „ומחזיר כל המשפטים כמו שהיו קודם“. וראה לשון הרמב"ם ספ"ד שם: שאין ממליכין מלך תחילה אלא לעשות משפט כו' שנאמר ושפטנו מלכנו כו'. ואכ"מ.

* (להעיר שבא' מכת"י (אוקספורד 691) שהובא ברמב"ם הנ"ל (הערה 3) „מקודם שהיו מקריבין“. ופ"ז הרי זה פירוש „וחזרון כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם (שהוא בזה ש)מקריבין קרבנות ועושיין שמיטין כו'“, ולא ענין בפ"ע. ואולי כ"ה הפירוש גם לפי הגירסא שבדפוסים ורוב הכת"י „מקריבין קרבנות“ (בלי וא"י). ובב' כת"י (ברמב"ם הנ"ל שם) „ומקריבין“ (בוא"י). וכ"ה בקרית ספר שם.

** (ראה לקו"ש ח"ט ע' 105 הערה 74, וש"נ.

שונה – „משיח הראשון שהוא דוד“⁵².

און „ושם הוא אומר“ אַז די אַלע פרטים וואָס זיינען געווען „במשיח הראשון – דוד“ וועלן זיין אויך באַ „משיח האחרון“ זה מלך המשיח. אָנהויבנדיק פון תחלת התגלותו וממשלתו ביז צו דער שלימות „ומחץ פאתי מואב“ וואָס דוגמתו במשיח „וקרקר כל בני שת“, און „והי' אדום ירשה זה דוד“, „והי' ירשה שעיר אויביו זה המלך המשיח“.

משיח וועט ברענגען צו שלימות התורה, וואָרום דורך דעם וואָס מ'ווערט פטור פון שעבוד מלכות ואדרבה, משיח איז אויף זיי שולט, וועט קענען זיין „לעסוק בתורה ובמצות כהוגן“⁵³, „יהיו פנויין בתורה וחכמתה ולא יהי' להם נוגש ומבטל“⁵⁴ (ווי דער רמב"ם⁵⁵ איז מאריך בזה)⁵⁶.

יא. עפ"ז איז מובן וואָס דער רמב"ם

איז מקדים „וכל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו. שהרי התורה העידה עליו כו" (און אויף דעם ברענגט ער דעם פסוק „ושב ה"א גו" און דערנאָך „אף בפרשת בלעם“):

דלכאורה וואָס איז נוגע כ"כ אין רמב"ם בשייכות צו הל' משיח אַז „לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו“⁵⁷ (דער ענין האָט לכאורה אַ שייכות אין הל' תשובה⁵⁸ וואו ער רעדט די גדרים פון כופר וכו')⁵⁹?

נאָר דערמיט איז דער רמב"ם מדגיש, אַז דער ענין פון מלך המשיח, וואָס ער וועט ברענגען די שלימות אין הלכות ומצות התורה („ולהחזיר מלכות דוד ליושנה כו' וחזרין כל המשפטים“) איז ניט נאָך אַ זאָך וואָס איז נתגלה גע- וואָרן ע"י הנביאים, נאָר דאָס איז אַן

(52) ולהעיר מסנהדרין (צח, סע"ב): עתיד הקב"ה להעמיד להם דוד אחר כו' כגון קיסר ופלאג' קיסר. וראה זח"א פב, ב. ז"ח נג, א. וראה צפע"נ עה"ת ויחי מט, ט.

(53) רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב.

(54) הל' מלכים פ"ב ה"ד.

(55) הל' תשובה והל' מלכים שם.

(56) שעפ"ז מובן בפשטות מה שמגדרי ומצות המלך הוא שנלחם מלחמות (כברמב"ם שם פ"א ה"ח. ספ"ד. ולהעיר שההלכות נקראו „הל' מלכים ומלחמותיהם“). וגם זה ש„אין המלך נלחם תחלה אלא מלחמת מצוה .. זו מלחמת שבעה עממים ומלחמת עמלק ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהם“ (שם רפ"ה), שענינים אלו דוקא מונעים את ישראל מקיום התומ"צ. משא"כ מלחמת הרשות.

(* כ"ה בגמ' וע"י. ובערוך (ערך קסר): ופלאג.

(* ראה לעיל הערה 38. ולהעיר שגם להדפוסים וכת"י שבכ"מ בהכותרת „ומלחמות“ (לעיל הערה 38*), הרי בהקדמתו בסופה לפני שמפרט פרטי ההלכות בכל הדפוסים וכת"י „וזין המלך ומלחמותיו“ (כ"ל הערה 39), או ומלחמותיה; ומלחמתו – ראה רמב"ם הנ"ל הערה 38*.

(57) בפשטות י"ל שהרמב"ם בא להדגיש חוקף האמונה וגדרה, וג"ז הוא הלכה, שהאמונה בביאת המשיח צ"ל בודאות והתאמתות כזה (לא כהתאמתות שמצד „שאר הנביאים בלבד אלא“ התאמתות שמצד תורה ומשה רבינו (שהרי התורה העידה עליו), ועפמ"ש בהל' יסודי התורה פ"ח.

ועפ"ז מובן גם מה שהוסיף „ובמשה רבינו“, כי נבואת משה נתאמתה „במעמד הר סיני (ע"י) שעיינו ראו כו' ואנינו שמעו“, והתאמתות בנבואת משה רבינו מביאה „נאמנות שהיא עומדת לעולם“ בתורה – ראה בארוכה לקו"ש ח"ט ע' 184 ואילך.

ועפ"ז יומתק גם משי"כ בשלילה „לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר“, ולא כהלשון בקרית ספר לרמב"ם שם „כופר בתורה ובמשה רבינו ובשאר הנביאים“, כי גם זה הוא הלכה – בגדר אמונה בביאת המשיח.

ולהעיר מלשונו בסוף ה"ב שחזור ומוסיף „אבל בדברי הנביאים אין הדבר צריך לראי' שכל הספרים מלאים בדבר זה“.

(58) ובפיה"מ פ' חלק.

(59) פ"ג ה"ח.

בחינה אויף אמיתותו⁶² און איז מסיים „ועיקר הדברים ככה הן שהתורה הזאת חוקי ומשפטי לעולם ולעולמי עולמים“:

וויבאלד שהנל גדרו וענינו של משיח – שלימות פון קיום הלכות ומצות התורה – איז אויב ס'איז עולה על הדעת „שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם“ צו פועלן אַ שינוי אין וועלט, איז דאָס בסת' תירה צו דעם וואָס „התורה הזאת חוקי ומשפטי לעולם“⁶³

און וויבאלד אַז גדרו וענינו פון משיח'ן איז ניט אותות ומופתים וחיודש

62) כדמשמע לכאורה מהראי' מכן כוזיבא. וראה מאמר תחיית המתים רפ"ו.
בארוכה ביאור הלכה זו ברמב"ם והשגת הראב"ד בזה – ראה לקו"ש חכ"ז ע' 191 ואילך.
63) ע"פ כהנ"ל יש לבאר מה שהרמב"ם מנה ביאת המשיח לא' מהעיקרים (ראה ראש אמנה פ"ג הספק החמישי. שו"ת חת"ס שם), שהוא לא רק „לפי שביאת המשיח באה מפורשת בתורה נבניאיים ובכתובים כו' לכן הכופר נביאתו הרי הוא כאלו כופר בתורה ונבניאיים ובכתובים כו'“ (ראה אמנה פ"ד, והטענה השלישית). וראה שו"ת חת"ס שם, כ"א לפי שזה נוגע לשלימות גדר התורה, שא' מגדרי' הוא שיהי' זמן ההתורה וקיומה יהיו בשלימות.

בסגנון אחר: נצחיות ושלימות התורה, זה ש„התורה הזאת חוקי ומשפטי לעולם ולעולמי עולמים“ (להיותה רצונו העצמי של הקב"ה – ראה בארוכה לקו"ש ח"ט ע' 182-3 ובהערות שם) הוא לא רק בענין ציווי הבורא, כ"א גם בלימודה וקיומה כפועל, וזה יהי' נביאת מלך המשיח. ועפ"ז אולי י"ל שזהו גם הטעם, שלא נמנה אמונה בביאת המשיח במנין המצות (ראה ראש אמנה שם פ"ה הספק הג'). וע"ד (ויתירה מזו) זה שציוויים כוללים אינם נמנים במנין המצות (סהמ"צ שורש ד). ולהעיר מלשון הרמב"ם הל' מלכים שם „וכל מי שאינו מאמין בו כו'“, ולא כתב שצריך להאמין בו, כמ"ש בפיה"מ שם (וראה ראש אמנה ספי"ט).

ענין פון תורה ומשה רבינו גופא, תורה גופא זאָגט און איז מבטיח אַז עס וועט קומען משיח און דאָן וועט זיין שלימות התורה⁶⁰.

און דעריבער פירט ער אויס „ואלו הדברים המפורשים בתורה הם כוללים כל הדברים שנאמרו על ידי כל הנביאים“, אַז אַלע ענינים שנאמרו על ידי כל הנביאים וועגן משיח'ן איז אַן ענין אין תורה גופא אין שלימות קיום התורה והמצות.

יב. און דאָס איז אויך דער טעם וואָס די ראי' פון ערי מקלט האָט דער רמב"ם געשטעלט אַלס אַ הלכה בפ"ע, וואָרום פון דעם ברענגט דער רמב"ם ניט נאָר אַ ראי' אַז ס'איז מפורש בתורה אַז ס'וועט זיין דורך מלך המשיח דער זמן פון שלימות אין קיום התומ"צ, נאָר אַז מ'געפינט „בערי מקלט“ אַז ס'וועט צוקן מען אין דער מצוה גופא, „ויספת לך עוד שלש ערים גו'“, ולא צוה הקב"ה לתוהו".

ד. ה. אַז תורה גופא זאָגט אַז ס'דאַרף ערשט קומען אַ זמן ווען עס וועט זיין די מצות התורה כדבעי.

יג. ע"פ כל הנ"ל איז מובן וואָס דער רמב"ם זאָגט (אין הלכה ג) – „ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחי' מתים וכיוצא בדברים אלו, אין הדבר כן“ (וואָס דערמיט איז ער שולל צוויי ענינים: ניט דאָס איז פון עניני משיח „לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם“⁶¹, און ניט דאָס איז די

60) ראה לקמן הערה 63.

61) כדמשמע לכאורה מפשטות לשונו. אבל

ראה הערה הבאה.

דברים בעולם, איז מובן אויך אַז ניט דאָס איז די בחינה אויף אמיתות. פונקט ווי אַ נביא, וואָס די בחינה אויף אמיתותו „האות שלו, שיאמר דברים העתידיים להיות בעולם ויאמנו דבריו שנאמר וכי תאמר בלבבך איכה נדע הדבר וגו'“ (כנ"ל סו"ט), ד. ה. די בחינה אויף אמיתות איז דערמיט וואָס עס איז ענינו – „נביא“, ער זאָגט דברי עתידות⁶⁴;

יד. ויש להוסיף בזה, אַז די ראיות וואָס דער רמב"ם ברענגט פריער זיינען ניט נאָר אויף כללות הדברים בתחילת הפרק, אַז „המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה . . ככל מצותה האמורה בתורה“, נאָר אויך אויף די פרטים פון הלכה ד'⁶⁷;

און דעריבער ברענגט דער רמב"ם אויך אין דער ראי' פון פרשת בלעם,

66 עפ"ז מובן בפשטות מה שלא הביא הרמב"ם (גם) בתחילת הפרק שמשיח ילחום מלחמות ה' – כי שם מבאר הגדר והמכוון שלו (להחזיר מלכות דוד ליושנה כו') – לאחר שכבר הביא לשלימות התורה, כשהוא „משיח בודאי“, משא"כ קודם הנצחון במלחמות ה'.

עפ"ז אולי יש להוסיף (בפנימיות הענינים עכ"פ), שזה שהביא הרמב"ם שני המשחים במשיח הראשון שהוא דוד כו' ובמשיח האחרון כו' – כי דוגמתו נמצא במשיח עצמו, ב' תקופות ודרגות לאחרי ביאת המשיח: לפני שיבנה ביהמ"ק – שאז הוא עדיין „בחזקת משיח“, בדוגמת דוד שלא בנה המקדש, וענינו ילחום מלחמות (ראה דה"א כב, ח) והכין הכל לבנין ביהמ"ק מיד ה' עלי השכיל (שם כח, יט); כשהוא משיח ודאי ש,בנה מקדש במקומו“. וראה בארוכה מכתב כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע (אגרות קודש שלו ח"א ע' שיב) בביאור לשון רז"ל „בן דוד בא“ או „דוד בא“ (ע"פ הבי"ח או"ח סק"יח) ד"ש ב' מדריגות במשיח: ביאתו לפני בנין ביהמ"ק וירושלים (שאו הוא בחזקת משיח) ואחר שיבנה משיח את ביהמ"ק וירושלים דאז „כיון שנבנית ירושלים – בא דוד“ (מגילה יז, ב) – (משיח בודאי).

ולהעיר משינוי הגירסא ברמב"ם (כנ"ל סעיף ט והערה 46) „להחזיר מלכות דוד“ או „בית דוד“. ואכ"מ.

67 ועד"ז בנוגע להשלילה (והפרט) שבהלכה ג' שמוכח הוא מהראי' שהביא בהלכה ב' שהיא הקדמה להלכה ג' – ראה לקו"ש תכ"ז ע' 109 ואילך.

דברים בעולם, איז מובן אויך אַז ניט דאָס איז די בחינה אויף אמיתות.

פונקט ווי אַ נביא, וואָס די בחינה אויף אמיתותו „האות שלו, שיאמר דברים העתידיים להיות בעולם ויאמנו דבריו שנאמר וכי תאמר בלבבך איכה נדע הדבר וגו'“ (כנ"ל סו"ט), ד. ה. די בחינה אויף אמיתות איז דערמיט וואָס עס איז ענינו – „נביא“, ער זאָגט דברי עתידות⁶⁴;

עד"ז איז מובן בנוגע משיח'ן, כאָטש אַז ער וועט אויך זיין אַ נביא גדול, און גרעסער מכל הנביאים (קרוב למשה רבינו), איז אָבער גדרו וענינו – „מלך המשיח“ כנ"ל, ובמילא איז מובן (הלכה ד) אַז די בחינה און דער סימן אויף אמיתותו איז אויב ענינו בעצמו איז תורה וקיומה – „ואם“ יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות . . כפי תורה שבכתב ושבעל פה“ און ער פועלט די שלימות פון קיום המצות באַ אידן – „ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה וילחום מלחמת מות ה' כו'“ (וואָס ילחום מלחמות ה' איז אויך אַ פרט אין דעם ברענגען צו שלימות קיום התורה כנ"ל, אַראָפּנעמען דעם „נוגש ומבטל“ מצד די אומות).

דאָס ברענגט אָבער נאָר צו וויסן אַז „הרי זה בחזקת שהוא משיח“, בשעת ער דערפירט אָבער צו דער שלימות פון קיום התומצ"צ בפועל, „אם עשה והצליח ונצח כל האומות שסביביו ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל“ דעמאָלט

64 ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"י ה"ג: הא למדת שאין הנביא עומד לנו כו'. וראה שם ספ"ז. פ"ט ה"ב.

65 ועפ"ז מובן ומודגש ביותר ההמשך להלכה שלפניו, שלכן מתחיל הרמב"ם, „ואם – בוא"ו. וראה קרית ספר שם, אין מלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים אלא כשיעמוד מלך כו'.

ביום כפשוטם, „כל הכוכבים והגלגלים כולן בעלי נפש ודעה והשכל הם כו' ודעת הכוכבים כו' וגדולה מדעת בנ"א".
(ב) „מיעקב” – וואָס ווייזט אויף אידן נישט ווי זיי זיינען בתכלית המעלה.

אַבער בנוגע צו משיח'ן זאָגט ער (א) „וקם שבט", וואָס פירושו כפשוטו איז „מלך רודה ומושל"⁷⁰, וואָס דאָס איז בגלוי באַ משיח'ן, „ויכּוּף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה" (ב) „מישראל" – שם המעלה פון אידן]⁷¹.

(ג) וילחם מלחמות ה' . . אם עשה והצליח ונצח כל האומות שסביביו" – שטייט אין פסוק „ומחץ פאתי מואב זה דוד וכן הוא אומר ויך את מואב וימדדם בחבל וקרקר כל בני שת זה המלך המשיח שנאמר בו ומשלו מים עד ים".

[וואָס אויך אין דעם איז מודגש די מעלה פון מלך המשיח: באַ דוד איז נאָר (א) „מחץ", (ב) „פאתי מואב". און באַ משיח'ן: (א) „וקרקר", (ב) „כל בני שת", די שליטה⁷² אויף אַלע אומות]⁷³.

אַדער ווי דער לשון איז נביאים: באַ דוד'ן (א) „ויך" (ב) „את מואב"; און באַ משיח'ן (א) „ומשלו" (ב) „מים עד ים".

(70) פרש"י עה"ת.

(71) והמעלה דמשיח מודגשת גם בענין הא', המדבר בדוד ומשיח עצמם: בדוד אומר „ולא עתה", אבל אראנו בזמן קרוב; ובמשיח – „ולא קרוב", לפי שזהו ענין ומדריגה נעלית שבאה רק לאחרי אריכות זמן שנתרבו מעשינו ועבודתנו בכדי להגיע לבחי' זו.

(72) כבת"א שם. וכן הוא לכאורה לפי הרמב"ם שהרי הביא „ומשלו מים גו". ובראב"ע: הורס. וראה שם ד"ה בני שת. ועד"ז ברלב"ג ורד"ק. וראה תיב"ע ות"י. לקו"ש שם. ואכ"מ.

(73) ראה במקומות שבהערה הקודמת.

וואָס נבא בשני המשיחים . . דוד ומשיח, די פיר פרטים און ענינים (אין התגלות) פון משיח'ן ווי עס שטייט מפורש – „ושם נבא" – אַז דאָס איז דער המשך „להחזיר מלכות דוד ליושנה".

בכללות טיילט זיך דאָס אין דריי חלו' קות: (א) דוד ומשיח עצמם, (ב) זייער פעולה און מלכות אויף אידן, (ג) זייער פעולה און מלוכה אויף אומות העולם (אויף דער וועלט בכלל). און אין דעם דריטן ענין גופא זיינען דאָ צוויי זמנים וענינים, כדלקמן.

טו. ענינם בעצמם – „יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו כפי תורה שבכתב ושבעל פה".

און דאָס איז מפורש בתורה „אראנו (זען אים) ולא עתה זה דוד אשורנו (זען אים) ולא קרוב זה מלך המשיח" – די נבואה אויף דוד ומשיח עצמם.

(ב) „ויכּוּף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה" – זייער פעולה און מלכות אויף אידן, וואָס דאָס איז מפורש אין המשך הכתוב „דוך כוכב מיעקב זה דוד וקם שבט מישראל זה המלך המשיח" – וואָס דאָס ווייזט אויף דער שייכות צו אידן „כוכב מיעקב . . שבט מישראל".

[און אין דעם זאָגט מען אויך די שלימות (און יתרון) פון מלך המשיח, משיח אחרון לגבי משיח הראשון:]

אויף דוד'ן ווערט געזאָגט דער לשון (א) „כוכב" וואָס ווייזט אויף אַזאַ וואָס איז מרום ומנושא פון אַנדערע בנ"א⁶⁸ [ווי ס'איז מובן פון רמב"ם⁶⁹ בנוגע כוכ-

(68) ראה רד"ק עה"פ. וראה רלב"ג ורמב"ן לפירושם שקאי על משיח. וראה לקו"ש ח"ג ע' 88 ואילך.

(69) הל' יסוה"ת פ"ג ה"ט.

עיס בהר ציון לשפוט את הר עשו" וואָס סיומו איז „והיתה 74* לה' המלוכה”]

טז. דער אויפטו אין דעם פערטן ענין לגבי דעם דריטן ענין „ילחם מלחמות ה'” און נצחון האומות – „ומשלו מים עד ים”, איז מובן פון די לשונות גופא „ומ” שלו . . ירשה”, „וילחם . . ויתקן את העולם”, ובדוגמת דער חידוש פון ירושה אויף כיבוש (און ווי מען געפינט בנוגע א”י די ביידע ענינים אַז זיי האָבן דאָס גענומען ע”י כיבוש און אויך געהאַט בירושה)⁷⁵:

דער ענין פון מלחמה און נצחון – כיבוש מלחמה, איז באופן פון „קרקר” „ומשלו” – שליטה, היפך דער מציאות ורצון פון דעם וואָס מען איז כובש:

משא”כ דער ענין הירושה „והי' ירשה שעיר”, איז אדרבה, מען נעמט איבער אַ נאַענטע אייגענע זאך, ניט אַז מען איז כובש ושולט אויף אַ צווייטן.

ועד”ז איז מובן דער חידוש פון „ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד”, אויף „וילחם מלחמות ה' . . ונצח כל האומות שסביביו”, אַז זיי גופא אַנערקע-נען דעם אמת פון מלכותו פון מלך המשיח [און ווי ס'איז מרומז ומפורש אין סיום ההלכה (וואָס איז נשמט געוואָרן ע”י הצענזער), „וכשיעמוד המלך המשיח באמת ויצליח וירום (ו') נשא מיד הם כולן חוזרין ויודעים ששקר נחלו אבותיהם ושנביאיהם ואבותיהם הטעום”]. עס ווערט ביי זיי „לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד”⁷⁶.

ד) „ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד שנאמר כי אז אהפוך אל עמי” שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד” – שטייט אין פסוק „והי' אדום ירשה זה דוד שנאמר ותהי אדום לדוד לעבדים וגו'. והי' ירשה שעיר אוי-ביו זה המלך המשיח שנאמר ועלו מושי-עים בהר ציון וגו’”⁷⁴.

[וואָס אויך דאָ איז מובן די מעלה פון משיחין: בנוגע לדוד זאָגט מען „והי' אדום ירשה”, וואָס דאָס דריקט זיך אויס אין דעם וואָס „ותהי אדום לדוד לעב-דים”, און בנוגע משיחין – „והי' ירשה שעיר אויביו”, ניט נאָר די אנשי העיר, און ווי ער זאָגט אין פסוק „ועלו מושי-

74) וי”ל דשייך גם „ובונה מקדש במקומו” שהרי „מזה זו ירושלים” (מגילה י, א. וראה זבחים קיב, ב. קיט, א) שענינה ירושה וקביעות שאין אחרי' היתר (הפסק). וראה רמב”ם הל' ביהב”ח פ”א ה”ג. לקו”ש חט”ז ע’ 465 ואילך.

ומה שלא נרמז בפסוק בפ”ע – כי זה נכלל (ביחד עם „וקבץ נחתי ישראל”) בממשלתו על ישראל – „וקם שבט מישראל”.

וואויל יי”ל (ע”ד הרמז עכ”פ) שלכן כתב הרמב”ם בפירוש בלעם, להסביר ולהדגיש מה שעיקר נבואתו ה' ע”ד מפלת האומות ושליטת דוד ומלך המשיח עליהם, שהוא ע”ד מיני' ובי' אבא ניזיל בי' נרגא, שהנביא של אוה”ע (שהוא בדוגמת משה* – ספרי ברכה לד, יוד. ועוד) מנבא על מפלתם של אוה”ע ושליטת ישראל עליהם. וע”ד מרזיל בנוגע לעובדי' (סנה' לט, ב (ד, ועלו מושיעים בהר ציון וגו’ (שהביא הרמב”ם בסוף ההלכה כאן) הוא סיום נבואת עובדי'). ושם גם בענין דוד – „ויך את מואב”, שהביא הרמב”ם כאן.

(* בדרגת נבואת בלעם – ראה מו”נ ח”ב פמ”ה, שהי' במדרגת רוק”ק (ולא נבואה) כדוד ושלמה. וראה פ”ק קרקש ואברבנאל שם. ובצפוני עה”ת פרשתנו (כב, לה) דאח”כ עלה בגדר נביא כו' ואח”כ רצה שיהי' כמשה רבינו. ומשמע קצת שם, שזה שייך לנבואה זו האחרונה. עיי”ש.

74* ראה לעיל הערה 12*.

75) להעיר מלקו”ש חט”ו ע’ 106.

76) ושייכות ענין זה למלך המשיח מובן ממ”ש שם (פ”ח ה”י), „צוה משה רבינו מפי הגבורה לכוף

און דורך דער אמונה שלימה בביאת המשיח, ווי ס'איז עפ"י תורה און „מחכה לביאתו“, אחכה לו בכל יום שיבוא (וואָס י"ל אַז אין דעם איז אויך נכלל דער לימוד אין הלכות משיח), וועט דאָס גופא⁷⁷ מקרב און ממהר זיין ביאתו אין אַן אופן פון אחישנה ובקרוב ממש.

(משיחות י"ב תמוז, מוצש"ק
פ' בלק ופ' פנחס תשל"ח)

את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח.
וראה שם ספ"ד „ולמלאות העולם צדק“. ואולי
י"ל שהם „לכוף“, ו„למלאות כו"י" ב' ענינים,
כהחילוק בין ענין הג' וענין הד' שבפנים.
וראה לקו"ש חכ"ג ע' 174 ואילך.

(77) ראה שיחת אחש"פ תרצ"ט.

